

IV. AZ ISKOLA KIEMELKEDŐ TANÁRAI ÉS TANÍTVÁNYAI

Alkotásaikat és érdemeiket a szocialista nemzeti hagyományunk is a humánus, haladó értékeink között tartja számon.

(Összeállította és kidolgozta a gimnázium tanárainak munkaközössége: Cziráki László, Danczi Villebald, Jánosi Gyula, Vidákovich Előd. A képet Kűhár Ede készítette.)

1. TANÁROK: JEZSUITÁK

Sámbár Mátyás (1616—1685). Az ellenreformáció ügyét Pázmány Péter a XVII. század első felében nem katonai beszállásokkal, hanem érvekkel, vitákkal oldotta meg, bár a földesúri jogot, akié a föld, azé a vallás (*cuius regio, illius est religio*) ő is alkalmazta. Fél század múlva Sámbár Mátyás és társai még mindig Pázmány Kalauzának érveit használták fel vitáikban, jóllehet műveltségben messze estek tőle.

Sámbár a győri gimnáziumnak nemcsak növendéke volt, hanem később mint ifjúsági hitszónok és tanár is működött Győrött. A XVII. század második felében az ellenreformációnak nagy vándormisszionáriusa és hitvitázója, szinte az egész országot bejárta. 1655-ben Székelyudvarhelyen volt plébános. Innen missziós körútra ment Moldvába és a Havasalföldre, hogy felkeresse az ottani csángókat. Mint annak idején Julianus barát, ő is fel akarta keresni a Volga mentén rekedt magyarokat. Ezt a tervét azonban már nem tudta megvalósítani. Működése nagyban hozzájárult az ellenreformáció sikeréhez.

Hitvitázó írásai kivétel nélkül a barokk stílus jegyeit viselik. Stílusban azonban ő és ellenfelei Czeglédi Istvánnal az élen messze eltávolodtak Pázmány és Alvinczi stílusától, akik jóllehet népiesek voltak, de a műveltek nyelvén írtak, elsősorban hozzájuk szóltak. Sámbár és kat. társai csakúgy, mint protestáns ellenfeleik tisztán tömeghatásra számítottak, a nép nyelvén írtak, hozzájuk szóltak, velük vitáztak, stílusuk eldurvult. Ezek ellenére az európai humánus képviselői, egyben a lelkiismereti szabadság úttörői-

nek is tekinthetők. Főbb munkái: Három idvességes kérdés, Nagyszombat 1661. Egy vén bial orrára való karika, uo., 1664. Orvosló ispitály, uo., 1664. (J. Gy.)

Irodalom: H.Sz. V.k.É.L.

Hevensei Gábor (1656—1715) Vásárosmiskén született és Bécsben halt meg. Korának egyik kiemelkedő jezsuitája volt, aki rendjében és kora magyar egyházipolitikájában is jelentős szerepet játszott. Volt tanár Nagyszombatban, Bécsben, a Pazmanaeum igazgatója és az osztrák jezsuita rendtartomány provinciálisa. Írt latin nyelven külföldön is szívesen olvasott lelki könyveket. Igazi jelentősége, mai napig tartó érdeme, hogy az antwerpeni bollandisták mintájára a jezsuita adatgyűjtő iskola elindítója és vasszorgalmú munkása volt hazánkban. Összegyűjtötte főleg a XVI—XVII. század kútfőit, az okleveleket és emlékiratokat. Ezzel megmentette a korra vonatkozó legfontosabb forrásokat. Ezzel az adatgyűjtéssel a kialakuló modern történetírásunk területén nagy érdemeket szerzett.

Hevenesi és társai a geográfia területén Bél Mátyást nem érték utol, mégis közepes termékeikkel nála is nagyobb hatást értek el. Hevenesi munkaközösségével elkészítette hazánk első atlaszát: *Parvus Atlas Hungariae*. Bécs 1689. Ez több mint 2600 helységet tartalmaz. A helységek lokalizációját a földrajzi hosszúsági és szélességi fokkal adja meg. Ezen kívül elkészítették Magyarország vármegyéinek atlaszát, mely a budapesti Egyetemi Könyvtárban van. (J. Gy.)

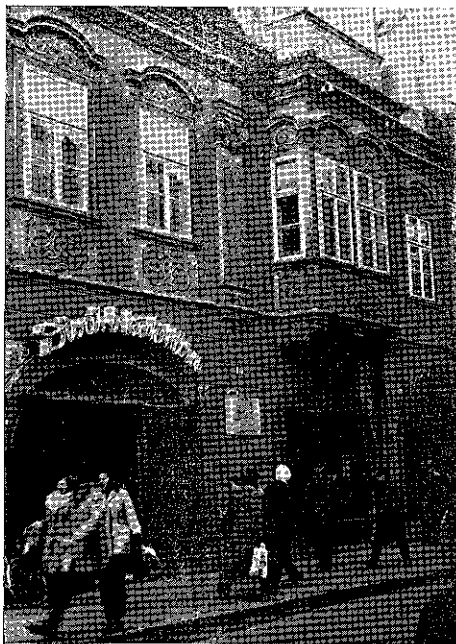
Irodalom: Hóman B.: Hevenesi Gábor, a magyar történeti kutatás első szervezője. Klébersberg Emil: 1925. Ambrus Hellenbüchl Z. Hevenesi G. (Geodézia és Karthográfia 1965. 6. sz.)

Sajnovics János (1733—1785) Tordason született és Budán halt meg. Matematikus, csillagász és nyelvész volt. Iskolánk tanulói közül többen lettek országos hírű nyelvtudósok. Sorukat Reguly Antal, Czuczor Gergely és Szarvas Gábor előtt Sajnovics János nyitja meg. Győrött tanult és abban a házban lakott a mai Kazinczy utcában, melynek falán emléktábla hirdeti:

E házban lakott a finn-ugor rokonság lelkes kutatója, Sajnovics János (1733—1785) tanuló éveiben. Műve megjelenésének 200. évfordulója alkalmából emlékezik rá Győr Város Tanácsa

Sajnovics 1744—1747-ig járt iskolánkba. Osztályfőnöke volt az itt előadásra kerülő iskoladrámák rendezője Fáy Dávid földrajztudós, aki később a dél-amerikai redukciókban működött. A fiatal Sajnovics, akire 20 000 hold örökség várt, lemondott örökségéről és szerzetes lett. 1751-ben szerepel

még neve a győri iskola tanárjelöltjeinek névsorában is. Pernes Gyula szerint itt nyert diplomát. Matematikatanárként kezdett működni. Mint ilyent és mint tolmácsot vette maga mellé Hell Miksa norvégiai útja alkalmával, amikor a dán-norvég király megbízásából az 1769. jún. 3-i Venus okozta napfogyatkozást kellett megfigyelniük. Annyi nagy tudós közül egyedül Sajnovicsnak sikerült e napfogyatkozás adataiból kiszámítani a Nap—Föld távolságot. Se James Cook felfedezőnek, se Kratzenstein természettudósnak (az első beszélőgép feltalálójának) nem sikerült megbízható eredményre jutnia, csak Sajnovicsnak. A tudomány ma is az ő adatait használja: a Nap 149,5 millió km-re van Földünkötől. Az Északi-Jeges-tenger Vardö nevű szigetén jött rá a lapp—magyar rokonságra. Megírta Demonstratio idoma Ungarorum et Lapponum idem esse c. művét, 1770-ben adta ki Koppenhágában, egy évre rá hazánkban. A hazai kiadáshoz mellékletként csatolta a Halotti Beszéd eddig még nem publikált szövegét. Sok támadás érte a felfedezésért. Nem szívesen fogadták a „halszagú” rokonságot. Rendjének a feloszlata után a Budai Kir. Akadémia matematika- és csillagásztanára lett. Sokan Demonstratiójában látják a kultúra történetében az első nyelvészeti összehasonlító munkát. (Cz. L.)



Sajnovics egykori lakóháza
az emléktáblával



Czuczor Gergely

Irodalom: Perneszy Gy.: Sajnovics J. Hogyan?, Győr 1970. Lakó György: Sajnovics János. (A múlt magyar tudósai sorozat.) Németh Ambrus: A győri kir. Tudományos Akadémia tört., Győr 1900. Acsay A. F.

BENCÉSEK: a) A HÁROM UTCA NÉVADÓJA

Czuczor Gergely (1800—1866) Andódon született és Pesten halt meg. Lírikus, eposzköltő és nyelvtudós. Jobbágycsaládból származott. Szülei olyan iskolákba küldték, ahol a környezettől elsajátíthatta a szlovák és a német nyelvet. (Nyitra, Esztergom, Pozsony). A 17 éves ifjú édesapja ellenzésére, de édesanyja örömeire belép a bencés rendbe. Unokatestvérével, Jedlik Ányossal együtt volt novicius. Teológiai tanulmányait kiváló eredménnyel végzi. Pesten a központi szemináriumban felkeresi Kisfaludy Károly; első irodalmi ösztönzést tőle kap. Győri iskolánkban két ízben is tanít, majd Komáromban, ahol az 1831-es kolera idején a betegeket ápolja önfeláldozó bátorsággal. Eposzai egymás után jelennek meg. Irodalmi körökben nevét ismerik. Politikai jellegű vádaskodás következtében elmozdították a győri akadémia magyar tanszékéről. Az ifjúság fáklyás menettel fejezte ki együttérzését a haladó felfogású költő és tanár iránt (1838). 1831-ben az MTA levelező, 1836-ban rendes tagja lesz. Hosszú éveken át az MTA titkári teendőit is ellátja. Széchenyi közbenjárására Pestre kerül. Egy időre Pannoniármára kell visszavonulnia. 1842-ben újra Pesten működik, az Akadémia megbízza a magyar nyelv nagy szótárának elkészítésével.

A szabadságharc eseményei fellelkesítik. Megírja *Riadó c. költeményét*, amely a jelenlegi értékelések szerint — Petőfi versei mellett — a magyar forradalom egyik leghatásosabb verse. E költemény miatt 1849-től 1851-ig osztrák börtönökben él. (844 napot vasra verve, így is, ott is a szótáron dolgozott.) Az MTA kérésére kegyelmet kap. Csak nyelvészettel foglalkozik haláláig, 1866-ig. Hivatása teljesítése közben a kolerajárvány áldozata lett.

Költői alkotásai a reformkor idején jelentőségben és szépségben közvetlenül Vörösmarty hasonló jellegű alkotásai után következnek. Eposzköltészetével időrendben megelőzi Vörösmartyt, és a népnek Czuczor eposzaiban sokkal nagyobb szerepe van, mint Vörösmartyéban. Legismertebb epikai alkotása a *Botond c. eposz*. Lírai versei közül legismertebb a *Hunyadi c. óda*. Életképeiből *A falusi kislány Pesten c. derűs hangulatú versét* ismerik legtöbben. Munkásságának terjedelmes és maradandó része a szótár 4 kötete. Balázs János szerint Czuczor Gergely szótárával európai mértékkel mérve is nagyot alkotott. Gáldi László pedig sokat támadott szövegeit veszi védelmébe. Kortársai közül Erdélyi János, azóta sok nyelvész, határon innen és határon túl, elismeri, hogy Czuczor nyelvészeti elgondolása

minden hibája ellenére, hisz úttörő volt, megelőzte korát azzal, hogy tekintettel volt a nyelvi elemek lélektani hatására is.

Lefordította Tacitus Germaniáját. Fordított Cornelius Nepostól, van egy Washington-életrajz fordítása is. Munkaszeretete, egyenes jelleme, a hazáért, a tudományért és a népért vállalt áldozatai megszerezték Czuczor Gergely számára Vörösmarty, Toldy Ferenc, Széchenyi István és Deák Ferenc barátságát. Czuczor Gergely, aki mint növendék tanult a győri bencés gimnáziumban, és ahol éveken át mint tanár működött, méltán lett a több évszázados múltú gimnázium névadója.

Érsekújváron a szlovákiai magyarok szervezete, a Csemadok évenként előadássorozattal együtt ünnepli Czuczort és Jedliket. (D. V.)

Irodalom: É. L., M. I. 3. k., Magyar nyelv 1976. II. A harcban erős, a békében igaz c. kiadvány, Nové Zámky.

Jedlik Ányos (1800—1895) Jedlik Ányos, aki életének három különböző időszakát töltötte Győrött, 1800 januárjában született a Komárom megyei Szimő községben, az esztergomi érseki birtokon dolgozó jobbágyszülők gyermekeként. Közeli rokona Czuczor Gergelynek. 1817-ben nyert felvételt a pannonhalmi Szt. Benedek-rendbe. Tanulmányait részben Pannonhalmán, részben Győrött folytatta. Valószínű, mivel ekkor töltött hosszabb időt ebben a városban, már ekkor annyira megszerette, hogy élete végén is ide vágyott vissza. Győrött szentelték pappá 1825-ben. Itt kezdte meg tanári működését is. Az akkor Győrött tanuló növendékeknek tanít fizikát, általános természetrajtot és mezőgazdaságtant. A tanításhoz saját maga által összeállított kísérletekről egy kis füzetet adott ki, amelyről Ferenczy Viktor ezeket írta: „Tanári lelkiismeretességének, pontosságának és buzgóságának fényes bizonyítéka ez a füzet: 43 kísérlet tárgyalja a szilárd testek mechanikáját, kerülve az akkor divatos mechanikai játékokat.” Ez a mondat valamit megsejtet abból a tudósból, aki már ekkor kezd kibontakozni. Kutató-felfedező munkája Győrben kezdődik. Itt próbálkozik először dinamója összeállításával. Győr után Pozsonyban, majd Pesten folytatja tovább munkáit. Pesten a tudományegyetemen tanárként eltöltött 38 év a legnagyobb elismerések, de ugyanakkor a legnagyobb megalázások ideje is.

Abban a korban, akárcsak ma — a fizika fejlődésével nehéz volt lépést tartani. Erre a korra esik a hőtan teljes átértékelése, az elektromágnesesség teljes kidolgozása. Újat alkotni csak az egészen nagyok tudtak. Jedlik szerénysége miatt nem tudhatta meg a világ, hogy a dinamóelv felfedezésével ő is a nagyok közé tartozott.

Pesti évei után 1878-ban saját kérésére abba a városba, a rendnek abba a székházába tért vissza, ahonnan elindult, hogy pontot tegyen életművére. Az öreg ember jóságával igyekszik segíteni minden rászoruló. Sokszor vissza is élnek jóságával, de akkor már nem az igazságokat kutatta,

kereste. A Szt. Benedek-rend győri rendházának első emeletén emléktábla jelzi azt a szobát, ahol életének ezt az utolsó, feltehetően boldog szakaszát töltötte.

A gimnázium fizikaszertárában ma már nehéz megállapítani, melyek azok az eszközök, melyeknek meglétét Jedliknek kell tulajdonítanunk. Tény azonban, hogy kb. negyvenre tehető azoknak az eszközöknek a száma, melyek előállítását Jedlik első győri tartózkodásával esik egybe. Maga készítette dolgai, így első dinamója is, az idők során elkerült Győrből. Jedlik muzeális értékű alkotásait az Országos Műszaki Múzeumban őrzik. Csofátatosan szép és praktikus felépítésű intarziás bútorai a győri bencés székház több szobáját díszítik. Jedlik számára Győr mindig az otthonát jelentette. Ebben a városban helyezték örök nyugalomra 1895-ben. Sírja a város szabadhegyi temetőjében van. A gimnázium falán emléktábla örökíti meg emlékét. (V. E.)

Irodalom: Ferenczy Viktor: Jedlik Ányos István élete és alkotása. É. L.



Jedlik Ányos



Rónay Jácint

Rónay Jácint (1814—1889). Rendkívül érdekes pályafutása volt. Egyes munkaköreit (Londonban Kossuth fiait neveli, hazatérte után Ferenc József gyermekeit tanítja és neveli) nehezen is tudnánk helyesen elbírálni, ha életírója, Acsay Ferenc nem győzne meg feddhetetlen jelleméről. Győrött 1840—1849 között működött. Tudományos munkássága széles területre terjedt ki. Haladó természettudós, a darwinizmus első és a maga korában

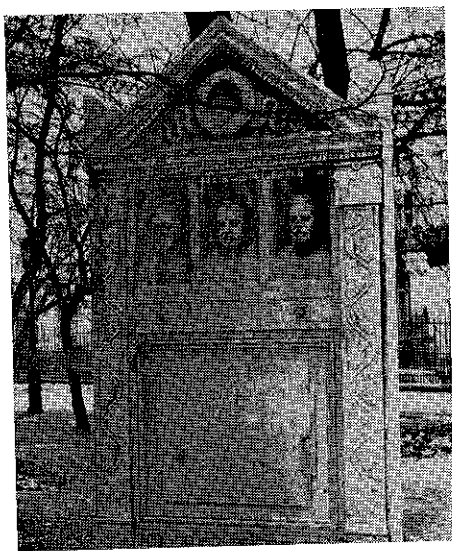
legismertebb ismertetője Magyarországon, az MTA tagja. A szabadságharcig is túlnőtt az átlagember méretein, mégis csak a szabadságharc s annak bukása tette életútját rendkívül érdekessé és termékennyé. A szabadságharcban mint tábori lelkész vett részt. A forradalomban Lukács Sándorral együtt végzett aktív szerepe miatt a szabadságharc bukása után emigrálni kényszerült. Angliában orvosnövendékeket tanított latin és görög nyelvre; előkelő angol családok bízták rá gyermekeiket, Kossuth Lajos is fiait. Már itthon is vonzotta, kint tökéletesítette bölcséleti, geológiai és az állatvilágra kiterjedő tanulmányait. Tudományos munkája révén Darwinnal levelet is váltott. Angliából küldte haza újságcikkeit. Közben kiadót keresett Széchenyi Blick-je számára. Itthon erősödtek a hangok, hogy Rónayt haza kell segíteni Angliából. Ez meg is történt. Hamarosan az Akadémia tagja és jegyzője lett Eötvös József szándéka szerint. Majd alighogy kultuszminiszteri tanácsos lett, Andrassy Gyula miniszterelnök azzal lepte meg, hogy a trónörökös mellé ajánlotta a magyar történelem tanárául, azután Erzsébet királyné bizta meg Mária Valéria nevelésével. Rónay nevelői munkájában előtérbe helyezte a magyar és szociális szempontokat pl. a cselédség megbecsülése is a leckék között szerepelt. A király megkedvelte Rónayt és pozsonyi prépostnak nevezte ki. Rónay ekkor 1872-ben kivált a bencés rendből. Acsay szerint sem állást, sem címet nem keresett: feddhetetlen jellege, mély tudománya, tiszta szíve nyerte meg az embereket. A királyi udvartól járó évi 3000 Ft tiszteletdíjat mindig a szegényeknek adta. 1873-ban címzetes püspök lett. Részt vett a Magyar Történelmi Társaság alapításában. 120 cikke és könyve jelent meg vagy kéziratban maradt, pl.: Fajkeletkezés az embernek helye a természetben és régisége (a darwinizmussal foglalkozik). Napló töredék, 8 k. (kéziratként nyomtatva 10 példányban) stb. (D. V.)

Irodalom: É. L. S. P. Acsay Ferenc: Rónay Jácint János élete, Győr, 1906.

b) A MÚZEUM ANYAGÁNAK GYŰJTŐI

Rómer Flóris (1815—1889). A XIX. században a bencések közül sokoldalú, úttörő tudományos és szervező munkásságával, emberi magatartásával kiemelkedik Pozsonyban a jómódú kisiparos családból származó Rómer Flóris. Ügyes utánzó és rajztehetsége korán megnyilatkozik, későbbi életében ennek nagy hasznát vette. A gimnázium egyik osztályát a szlovák Trencsénben, a másikat Tatán végezte. Így már gyermekkorában megtanult németül, szlovákul és magyarul, később a francia nyelvet is megtanulta.

1830-ban lépett a bencés rendbe. Szerzetes tanári hivatása Pannónhalmán, Győrött és Bakonybélben készült fel. Tanárai: Guzmics Izidor a művészi szépre irányította figyelmét, a tudós Beély Fidél a diplomatika,



Rómer, Pulszki, Hampel
domborműves emléke
a Nemzeti Múzeum parkjában

Maár Bonifác a történelem iránti vonzalmát ébresztette, Czinár Mór az ősnymtatványokra irányította figyelmét.

A szabadságharc előtt 1839—45-ig Győrött, azután Pozsonyban működött. Győrött egy évig latint és magyart tanított a gimnáziumban, azután kedvenc tantárgyát, a természetrajzt, ez utóbbit a rendi növendékek filozófiai tanfolyamán is előadta. 1845-től a pozsonyi akadémián lett a természetrajz tanára. Született pedagógus volt, előadásai szemléltetésére a saját kezűleg készített táblákat, a növendékeivel együtt gyűjtött ásvány-, növény- és állattárat használta fel. Nagy volt a sikere, előadásait az akadémia jogász-hallgatói, sőt az ev. líceum tagjai is látogatták.

Szépen ívelő pályáját a szabadságharc kitörése szakította ketté: „A haza parancsolt, előbb önkéntesnek, majd rendes utásznak csaptam fel” — írta naplójában. Itt is megálta a helyét, főhadnagy lett, később két zászlóalj megmentéséért kapitánnyá lépett elő. A szabadságharc bukása után nyolcévi börtönre ítélték. Nem kért kegyelmet, mivel meg akarta őrizni legtisztább öntudatát: „Elveimből, miknek a lelkinyugalom megbecsülhetetlen javait köszönöm, semmi a földön el nem téríthet... Kínozzák a testet, a szellem független marad.” (Cs. J. L.: i. m. 213. l.)

1854-ben szabadult ki a különböző helyeken töltött rabságból. Egyelőre nevelősködött. Csak 1857-től taníthatott újra Győrött. Míg a szabadságharc előtt csak néhány cikke jelent meg, most kezdődött el tudományos működése. Egymás után jelentek meg cikkei, tanulmányai a Győri Közlöny-

ben. Ráth Károllyal nagyrészt írta és szerkesztette az első történelmi folyóiratunkat, a Győri Történeti és Régészeti Füzeteket, majd az Archaeológiai Értesítőt. Gyűjtőszenvédélye is tovább élt. Összegyűjti Győr és környékének növény- és állatvilágát. Ezeket Xantus János ajándékaiból és az ő közvetítésével — csere útján is — egzotikus madár- és állatvilággal egészítette ki. Végül a helyi és a környék régészeti leleteivel is kiegészítette, és így megvetette alapját az fg. múzeumnak. Győri tudományos működésének csúcspontja A Bakony c. máig is népszerű munkája. Először folytatásokban, a Győri Közlönyben jelent meg, azután hamarosan két kiadást ért meg. E munka érdeklődésének változását is jelzi, és élete további sorsára is döntő hatással volt. A természettudományoktól az emberi szellem alkotásai felé fordult érdeklődése. E munkája alapján az MTA I. tagjává választotta (1872-ben lett r. tag), megbízták az Akadémia kéziratárának rendezésével. 1861-ben Pestre költözött. Előbb a kir. kat. gimnázium igazgatója, majd 1868-tól az egyetemen a régészet első ny. r. tanára lett.

Pesten bontakozott ki tudományos és szervező munkássága. Az egyetemen új régészgenerációt nevelt. Járt az országot, gyűjtött, régészegyesületeket szervezett. Külföldi tanulmányutakat végzett, nemzetközi kongresszusokon vett részt. Egymás után jelentek meg tanulmányai, könyvei. Érdeklődésének sokoldalúságára csak néhányat említünk: Régi falképek Magyarországon; A Magyar Nemzeti Múzeum római feliratos emlékei; A régi Pest. Legértékesebb öröksége több kötetes, saját rajzaival ellátott kiadatlan naplója, amely a műemlékvédelem, régészet, a folklór kimeríthetetlen kincseshányája. 1874-ben pápai engedéllyel a besztekercebányai egyházmegyébe lépett. Hamarosan apáti címet kapott, majd végül nagyváradi kanonok lett, és ott halt meg 1889-ben, márc. 18-án.

A Nemzeti Múzeum kertjében domborműves emlékoszlop hirdeti Rómer, Pulszky, Hampel, a magyar régiségtudomány megalapítóit, Budán utca őrzi emlékét. (J. Gy.)

Irodalom: Csóka J. L.: Rómer Fl. életműve, Vigilia 1964. 4. sz. S. P. É. L.: Banner J.: Emlékezés R. Fl-ra születésének 150 évf. Műemlékvéd. 1965. 3. sz.

Börzsönyi Arnold (1856—1920). A Vas megyei Jákon született, ahol még ma is áll a középkori bencés apátság román stílusú temploma, egyik legszébb műemlékünk. Ez is hatással lehetett pályaválasztására. 1875-ben lépett a bencés rendbe. Tanulmányait Pannonhalmán 1881-ben fejezte be. Egy évig hitszónok és másodkönyvtáros volt Pannonhalmán. 1882—83-ban a budapesti egyetemen folytatta tanulmányait. 1883-tól gimnáziumi tanár volt Győrött. Acsay halála után ideiglenesen 1912—13-ban igazgató és házfőnök is volt. 1917-től betegeskedett. Győrött halt meg 1920-ban.

Az archeológiai kutatásokban és a régészeti leletek gyűjtésében méltó utódja volt a múzeum alapítójának, Rómer Flórisnak, akinek életrajzát is megírta a gimnázium 1911. évi értesítőjében. Győri tartózkodása kezdetétől vezette a régészeti gyűjteményt. Győrött és a környéken végzett ásatásokat. Ezeknek eredményeit 1888—1916 között szinte évenként közölte cikkeiben, tanulmányaiban az *Archaeologiai Értesítő*, a *Numizmatikai Közlemények* és a főgimnázium értesítője. Hozzáfogott az összegyűlt nagy anyag rendezéséhez. Ez a szorgos gyűjtő- és rendszerező munka tette lehetővé, hogy az ő idejében a múzeum Rómer Flóris szellemének megfelelően három nagyobb kiállításon vett részt.

Főbb művei a következők: Kalauz a győri Szent Benedek-rendi főgimnázium régiségtárában, Győr, 1897. A győri főgimnázium régiségtárának római érem- és pénzgyűjteménye, Győr, 1903., Győri sírmező a régibb középkorból. (*Archeológiai Ért.* 1904—06 és 1908.) Tudományos működésének elismerése volt, hogy a Műemlékek Orsz. Bizottságának I. tagja, az Orsz. Régészeti és Embertani Társulat igazgatósági választmányának tagja volt. (J. Gy.)

Irodalom: S. P., Sch. E. É. L.

Lovas Elemér (1889—1949). A váráról, műemlékeiről ma is híres Sümegyen született 1889. nov. 3-án. 1906-ban lépett be a bencés rendbe. Tanulmányait a pannonthalmi főiskolán végezte. 1913-ban szentelték fel, ekkor szerzett tanári oklevelet latin—történelem szakon. Kétévi pápai tanárkodás után 1915—19-ig főiskolai tanárként működött Pannonthalmán. Egyévi szabadság után Győrbe került, ahol 1920—40-ig tanított a gimnáziumban. 1930—31-ben tanulmányi úton volt Rómában. Győrött 1939—40-ben szerkesztette a Győri Szemlét. 1940-től újra Pannonthalmára került főiskolai tanárnak, emellett helyettes könyvtáros és a levéltár őre is volt.

Győri tanárságának idején ő volt a gimnázium múzeumának őre. Ásatásokat végzett, sokat foglalkozott a győri és Győr körüli avar településekkel. Számos tanulmánya jelent meg a különböző folyóiratokban, szaklapokban. Ezek a pannonthalmi főiskola 1942-es évkönyvében megtalálhatók. Régészeti munkái közül kiemelkedik Győr város régészeti katasztere c. műve. Ez a mai napig irányítóul szolgál a város múltjával foglalkozóknak. Megírta a gimnázium történetét is, az 1900—1926 közötti időszakot.

Legkiválóbb történeti munkája: Árpádházi Boldog Margit élete Bp. 1940. Éles történetkritikai szemmel, de egyben hívő lélekkel tisztítja meg boldog Margit alakját a legendás elemektől, hogy tisztán álljon előttünk a szent. E munka volt a döntő okirat, melynek alapján boldog Margitot szentté nyilvánították. Az előszóból idézzük a szerzőre is jellemző szavakat: „Bármennyire tudományos alapon maradunk is, olyan kérdések tárnak elénk, melyek bennünk a kétkedés ördögét keltegetik, és a biztos tudás követelése-

sével állunk majd az események elé. Ne vonjuk meg egyébként könnyen ajándékozott hitünket azoktól a koroktól és lelkektől se, amelyek és akik a vallás különösebb vonásaival állnak elénk. Hajtsuk le fejünket hittel, és alázatos lélekkel nyúljunk mindig a szentek életéhez.” (I. m. 5. o.)

A kritikus történész tanítványaitól se az anyag bemagolását követelte, se a rétori hangot, előadást, hanem az okozati összefüggések meglátását, mai kifejezéssel gondolkodásra nevelt. Pannonhalmán érte a halál 1949. szept. 28-án. (J. Gy.)

Irodalom: Pannonhalmi főiskola évkönyve 1942. Sch. E., É. I.

c) HÁROM FIZIKUS

Bierbauer Lipót (1841—1917). Százharmincöt évvel ezelőtt született Kőszegen Bierbauer Lipót, aki életének közel húsz esztendejét a Szt. Benedek-rend győri gimnáziumában töltötte el (1867—1883). Ezalatt sokat fáradozott mind az iskola, mind a város polgárainak érdekében. Megfelelő elméleti alapokkal rendelkező gyakorlati ember volt. A tanításban való szakmai felkészültségét bizonyítja, hogy több tankönyv — *Vegytan* (Győr, I—II. 1876.) *Physika* (Győr, 1880), *Csillagászat* (Győr, 1884) — szerzőjeként is közismert volt.

Sok érdekes kísérleti próbálkozás fűződik nevéhez. Följegyezték róla például, hogy egy akasztott embert elektromos árammal felébresztett, annak igazolására, hogy a halál jelei nem mindig azok, amelyeket az orvosok annak vélnek.

Győr város érdekében végzett munkái közül — azon kívül, hogy több helyre telefont vezetett be és villamos ívlámpával való világítást — a legjelentősebb, amit a győri vízmű érdekében tett. Ahogy egy korabeli elismert szakember megjegyzi: „Hazánkban, a fővároson kívül, Győr városa az első, mely polgárainak jólétét egy kellően átgondolt vízvezeték berendezése előmozdítani törekszik.” És hogy ebben mennyi volt a szerepe Bierbauer Lipótnak, annak illusztrálására még egy idézet a „Győr vízműve 90 éves” c. tanulmányhoz írt előszóból, Horváth igazgató tollából: „A győri vízmű megalkotása városunk hétköznapi életének egyik legdicsebb tette volt. Igaz, a város sok lelkes polgára mellett — nem kisebb emberek álltak harcba a nagy jelentőségű közmű létesítése érdekében, mint dr. Bierbauer Lipót, dr. Kovács Pál és Jedlik Ányos. Ezekre az elődeinkre, haladó és minden tekintetben előre mutató kezdeményezésükre ma is büszkéek lehetünk.”

A győri gimnáziumból gazdasági munkakörbe került. Nyugdíjba vonulása után a tihanyi apátságban élt 1917-ben bekövetkezett haláláig. (V. E.)

Irodalom: S. P., Győr vízműve 90 éves.

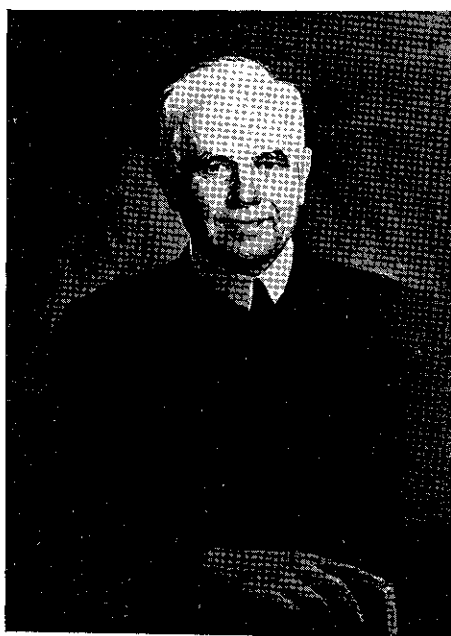
Ferenczy Viktor (1894—1948). Sopronban született kisiparos családból. Középiskolai tanulmányait a soproni bencés gimnáziumban kezdte és a győri főgimnáziumban fejezte be. 1910-ben lépett a bencés rendbe. A pannonhalmi főiskolán 1917-ben fejezte be tanulmányait. Ettől kezdve 1943-ban bekövetkezett haláláig Győrött tanította a fizikát és matematikát. Kötelességtudó, lelkiismeretes tanár volt, aki 26 éven át egyetlen órát se mulasztott. Utolsó órájára betegsége miatt úgy kísértette át magát. Nem ismerte a pihenést, sétája a rendház és az iskola közötti rövid útszakasz volt. Állandóan a fizikum melletti műhelyben tartózkodott, ott dolgozott. Új, legtöbbször az általa tervezett fizikai szemléltetőeszközöket készítette. Ebben a nagy mintaképét, Jedlik Ányost utánozta. Nagy tudása, ritka kezűgyesége elsőrendű fizikussá tették. Iskolai munkáját sok eredeti kísérlettel tette érdekessé, szemléletessé. Negyed század alatt a gondosan vezetett leltár szerint 84 eszközt, kísérleti berendezést készített saját kezűleg. Ezek értéke 2085 békebeli pengő volt.

Tapasztalatait, újításait irodalmi téren ismertette. Először a Zászlónk kat. ifjúsági lap diákkönyvtárában jelent meg munkája: A nyugvó elektromosság kísérletekben. Állandó munkatársa volt a Fizikai és Kémiai Didaktikai Lapoknak. A főgimnázium értesítőjében is számos tanulmánya jelent meg. Itt jelent meg először négy részben legalapvetőbb és maradandóbb munkája: Jedlik Ányos István élete és alkotásai (1936—39). Utána könyv alakban is megjelent. Győr városa a Szent László-díjjal jutalmazta. A Jedlikkel foglalkozók ma sem nélkülözhetik. (J. Gy.)

Irodalom: Dr. Holenda Barnabás: *Ferenczy Viktor György 1894—1943.* A gimn. 1944. évi ért. Lovas E.: *A győri Szt. Benedek-rendi kat. g. tört. 1927-es g. ért. Még számos értesítő, főleg az 1930-as évekből.*

Holenda Barnabás (1896—1967). A Vas megyei Kámban született, atyja a falu jegyzője volt. Gimnáziumi tanulmányait a szombathelyi premontreiek-nél végezte. 1914-ben lépett a bencés rendbe. Tanulmányait a pannonhalmi főiskolán végezte. 1919-ben szentelték fel. Rövid ideig Esztergomban, Győrött és Budapesten tanárkodott. Az utóbbi helyen az egyetemen elmélyítette tudását is. 1924—28-ig a pannonhalmi főiskolán az elméleti fizika tanára volt. 1932-től Győrött is tanított a gimnáziumban, majd 1938—63-ig 25 éven át volt a gimnázium igazgatója, 1950-től a rendház főnöke is. Nyugalmi éveit Pannonhalmán töltötte. Meghalt Győrött, 1967. febr. 27-én. Hamvai a bencés templom kriptájában nyugsznak.

Kitűnő adminisztratív tehetség volt. A gimnázium és a rendház adminisztrációját szinte egyedül intézte. Mellette bőven volt ideje az olvasásra, ez volt legkedvesebb szórakozása. Fiatal tanár kora óta állandóan szemmel tartotta a fizika legújabb eredményeit. Éles értelmével felfogta és kiválasztotta a lényegét, és bámulatos emlékezőtehetségével meg is őrizte. Bo-



Holenda Barnabás

nyolult képleteket és számadatokat tartalmazó előadásait minden jegyzet nélkül, világos okfejtéssel folyamatosan adta elő. Előadását a „be nem avatottak” is megértették. Nagy tudása szerzetesi szerénységgel párosult. Szónoki fogásokhoz nem folyamodott, erre hangja se volt alkalmas. Minden idejét, rövid napi sétáját kivéve a tudománynak és az iskolának szentelte. Társadalmi életet nem élt, de szűkebb baráti körben, rendtársaival szívesen elbeszélgetett. Nagy tudását az iskolán kívüli népművelésben is szívesen kamatoztatta. Tanítványai tudása, humánus magatartása miatt tisztelték és szerették. Tagja volt a katolikus tanügyi tanácsnak.

Tudományos érdeklődése már kezdő tanár korában a magfizika felé fordult. Élénken figyelte a fizikában és a világképben végbemenő változást. A legjobb nemzetközi (német, angol) szaklapokból, könyvekből gyorsan értesült a legfrissebb eredményekről. Gyorsan felfogta és megfogalmazta az újabb felfedezések lényegét és jelentőségét, azután szaklapokban, egyházi folyóiratokban ismertette. A fiatalabb fizikustanár-nemzedék nagyrészt az ő írásaiból szerzett tudomást — a régihez jobban ragaszkodó idősebbekkel együtt — a fizikában és a fizika tanításában végbement változásokról.

A változások világnézeti vonatkozásai is érdekelték, azonban szigorúan vigyázott rá, hogy át ne lépje a szaktudomány és a keresztény bölcses-

let határát. Eszményképe Newton és Jedlik Ányos volt, mindkettőnek megírta az életrajzát.

A fizika átalakulásával és annak világnézeti vonatkozásával kapcsolatos tanulmányai az 1950-es évektől a Vigiliában jelennek meg: Az anyag belső szerkezete. A mindenség anyaga. Az elfogult tudomány. A fizika új világképe. Véges vagy végtelen-e a világ. A csillagvilág kora. A „spiritus” mivolta Newton szemléletében. Sokat foglalkozott az atombombával és annak társadalmi vonatkozásával: Az atombomba és világbéke. Mit kaptunk az atombombából? Húszéves az atomkorszak. Az atomtól a műanyagig. Az anyag elfajulása, az anyag új arca.

A tankönyvírás területén is működött, társszerkesztője volt az „Érettégi tételek a fizikából” c. műnek. Számos újságcikket írt és sok ismeretterjesztő előadást tartott. (J. Gy.)

Irodalom: Borbély K.: Holenda B. emlékezete, Vigilia, 1968. 8. sz. Kéziratai a pannonthalmi könyvtárból.

D) TANÁROK, NEVELŐK, TUDÓSOK

Vaszary Kolos (1832—1915). A győri gimnázium igazgatója és házfőnöke volt 1869—85-ig, majd pannonthalmi főapát, végül hercegprímás és bíboros lett. Kiváló szónok és történész volt; az MTA igazgatósági tagja lett. Az ő igazgatósága alatt épült a gimnázium új épülete, amely akkor (1886—89) az ország egyik legszebb középiskolai épülete volt. Mint főapát eredményesen működött a rend szellemi és anyagi ügyeinek fejlesztésén. Nagy gondot fordított a népiskolák és a középiskolák tanügyi fejlődésére. Számos községben építtetett iskolákat, templomokat restauráltatott, újakat építtet. A balatonfüredi fürdőt, amely akkor a rend tulajdona volt, gazdagon berendeztette és a követelményeknek megfelelően felszereltette. Budapesten érseki helynökséget szervezett. Mint esztergomi érsek óvónőképzőt alapított. A kat. tanítók árvái, majd szülővárosa, Keszthely szegényei számára nagy alapítványt tett. Szintén adománnyal tette lehetővé az esztergomi dunai vashíd építését. Adományaival kapcsolatban elve volt, hogy ne tudja a bal kéz, amit a jobb kéz tesz, ezt igyekezett is megvalósítani.

Mint történész is fáradhatatlan volt a munkában. Történeti tankönyveket írt alsó- és középiskolák részére, életrajzokat, értekezéseket írt főként az ifjúság számára. Tanulmánya jelent meg a Győr megye monográfiája c. könyvben. Több alkalommal részesült királyi kintüntetésben. Élete utolsó éveit teljes visszavonultságban töltötte Balatonfüreden. Főbb irodalmi alkotásai: Világtörténelem 3 k. (tankönyv), Magyarország történelme, 2 k. (tankönyv). Adatok az 1825-i országgyűlés történetéhez, Adatok az 1830-i országgyűlés történetéhez. Kedvelt könyv volt a prédikációit

tartalmazó Beszédei. Könyvei nagy része Győrött jelent meg. (D. V.)
Irodalom: É. L., S. P.

Acsay Xav. Ferenc (1854—1912). Esztergomban született. 1871-ben lépett a bencés rendbe, szerzetes tanári kiképzését a pannonthalmi főiskolán kapta. 1879-től a budapesti egyetemen elmélyítette. Bölcsletről Horváth Cyrill, magyar irodalomból Gyulai Pál, nyelvészetből Budenz József, esztétikából Greguss Ágost voltak a tanárai. Rövid esztergomi tanárkodása után 1894-től 1912-ben bekövetkezett haláláig Győrött volt igazgató és házfőnök, de közben egy évig betegszabadságon volt.

Tudományos érdeklődése az oktatás és nevelés területén kívül kiterjedt az egyházi szónoklatra, a történetírás területén is maradandót alkotott. Legjelentősebb munkája: A prózai műfajok elmélete. Bp. 1889. Észre-



Vaszary Kolos



Acsay X. Ferenc

vette a retorikai tudás és készség hanyatlását. Meg akarta írni az összes prózai műfajok elméletét. Aránylag rövid idő alatt elsajátította az olasz, francia, angol nyelvet, és így az európai irodalom tanulmányozása alapján írta meg művét. Az egyházi szónoklat reformja érdekében lefordította és kiadta Bossuet beszédeit, I—II. k. Esztergom, 1895. és 1902., Ifjúsági szentbeszédek I—III. k. Győr, 1905—08. Történeti művei közül kiemelkedik a rendtársai közreműködésével írt gimnázium története: A győri kath. fg.

története. Győr, 1901. Ezenkívül megírta rendtársának, Rónay Jácintnak fordulatokban gazdag életét. Pedagógiai tanulmányai közül kiemelkednek: A nemzeti eszme fontossága és helye a nevelés oktatásban (Kath. Pedagógia 1897.). A vallás fontossága a nevelés oktatásban (Gimn. ért. 1897.) Kéziratban maradt az eszmetársításon alapuló lélektana.

A jól képzett szaktanár és pedagógus gyakorlatilag is sokat tett a bencés tanári és pedagógusprofil kialakulása érdekében. Ismételten tett ebben az ügyben javaslatot a rend vezetőségének. Az 1894-i káptalan javaslatainak egyes részeit elfogadta, és javasolta a szaktanárok közös értekezéseit. A magyar szaktanárok háromévenként tartott értekezleteit ő szervezte. A jegyzőkönyvek kéziratát kiadták, és minden magyar tanár kezébe került.

Mint igazgató, a tanári kar értekezletein tanulmánynak beillő előadásaival elvi és gyakorlati útbaigazítást adott. Hangoztatta a szemléltetés fontosságát, ezért kívánta, hogy a természetrajz tanárai a szabadban tartásuk óráikat. Az iparosodó városban szorgalmazta a szakszerű vezetés mellett történő gyárlátogatásokat, hogy az ifjúság megismerje a kémiában és a fizikában tanultak gyakorlati alkalmazását, és a tanult törvényszerűségek szemléletes alkalmazásával elmélyítse tudását. A nyelvtanításban a szabályok mechanikus gyakorlása helyett az életből vett és gondolkodásra serkentő példák alkalmazását sürgette. Mint igazgató pártfogolta a testnevelést, de ellenezte a bravúros sportot.

Tehetségesebb tanítványait tudatosan készítette elő irodalmi működésre. A nyolcadik osztályban a kötelező dolgozatokon kívül egy nagyobb dolgozatot íratott velük, amelyet módszertanilag jól előkészített. Később is tartotta velük a kapcsolatot, főleg volt kispap tanítványaival, figyelemmel kísérte fejlődésüket. A szegény tanulókról sem feledkezett meg. Évente 40—50 tanuló kapott ruhát, taneszközöket.

Tudta, hogy a szülői háztól elszakadtak igazi nevelést csak internátusban kaphatnak. Szorgalmazta, különösen a szabadkőműves diákokthon felállítása után, kat. internátus szervezését. A tervet gróf Széchenyi Miklós püspök, a gimnáziumnak volt tanulója valósította meg a Rákócziánium és a Fiúinternátus megszervezésével. Ezeket egyházmegyes papok vezették, de tanulóik legnagyobb része a bencés gimnáziumba járt. Mindezek alapján érthető, hogy a második világháború után alakult bencés diákokthon az ő nevét viseli. (D. V.)

Irodalom: Kiss Szerafin: Acsay Ferenc élete. Fg. ért. 1913. Győregyház-megyei almanach. Győr, 1968. S. P.

Radó Polikárp (1899—1974). „Személyében a magyar egyházi élet és tudományosság kivételes adottságú és egyszersmind közszeretnek örvendő egyénisége távozott el közülünk”, írta a Teológia 1975. 1. számában. Sopronban született, gimnáziumi tanulmányait részben a soproni bencé-

seknél, majd mint kispap, a két felső osztályt itt, a győri főgimnáziumban végezte. 1915-ben lépett a rendbe. Érettségi után a tehetséges növendéket — már gimnazista korában tanulta a zsidó nyelvet — a rendi vezetőség teológiai tanulmányainak végzésére Innsbruckba küldte. Rövidebb idejű lelkipásztorkodás után 1924—33-ig a pannonhalmi főiskolán a bibliikum tanára volt. 1930—31-ben tanulmányi úton volt Rómában. 1935—37-ig volt a győri gimnázium hittanára. 1937-től Budapesten volt gimnáziumi hittanár és a rendi növendékek teológiatanára. A háború után újjászervezett Pázmány Péter Akadémiának kezdettől tanára volt.

Egész működését áthatotta teológiai szemlélete, amelyet a nyitottság, a rugalmasság, az életszerűség jellemzett, de ugyanakkor a Szentírás volt élete végéig a legfőbb ismeretforrása. Ez a szemlélet hatja át nagyszabású irodalmi működését is. A 75. születésnapjára a Teológia folyóiratban összeállították műveit: 33 könyve, illetve önállóan is megjelent tanulmánya és 94 folyóiratokban megjelent cikke és tanulmánya adja életműve gerincét. Ezenkívül számos cikket írt folyóiratokban és újságokban. Hazai és nemzetközi fórumokon elsősorban liturgiátörténeti kutatásaival ért el kiemelkedő eredményt. Még a második világháború alatt felkutatta, összegyűjtötte a középkori liturgikus kéziratokat. Ezek eredményét az Akadémiai Kiadó adta ki: Libri Liturgici manuscripti bibliothecarum Hungariae. Bp. 1973. Élete végéig érdeklődésének tárgya maradt a Biblia. Vallotta, hogy a Szentírás és a liturgia a keresztény hívők életének is két legfontosabb forrása. Írt elemi és középiskolai hittankönyveket, Szentírást népszerűsítő munkát: A Biblia története a magyar nép számára. Több mint száz éven át használt bencés diák énekes- és imakönyvet, az „Égi lant”-ot felváltó korszerű „Opus Dei”-be ő szerkesztette az imádságos részt. Élete alkonyán, amikor már nem látott, görögül olvastatta fel magának a Szentírást.

Az 1967-ben meginduló Teológiának első felelős főszerkesztője volt, beosztottjében ezt írta: „A teológia új feladatokkal, új célkitűzésekkel indul, hittudományt akar adni a 2. Vatikánum értelme és szelleme szerint.” Nyitott szelleme, de ugyanakkor az egyház iránti hűsége tette lehetővé számára, hogy az elsők között ismerte el az egyház és az állam közötti jó kapcsolat szükségességét.

— Eredményekben és sikerekben gazdag életéből élete vége felé „Nem látnak már” c. versében úgy látja, hogy csak a jó, amit tett, az kíséri:

*Az este már némaságba kékül
s a könyv, a szó, amit teremtem én,
kiszáradt ágon hallgat visszhang nélkül.
A jónak van csak illata, amit tettem
s amerre járok, folyton elkísér
s ha senki sem, meglátja majd az Isten.*

Pannonhalmán temették el nagy részvét mellett, miután 1974. november 21-én a győri kórházban meghalt.

Irodalom: Radó Polikárp 75 éves. Teológia 1974. 1. sz. Megemlékezés Radó Polikárról. Teológia 1975. 1. sz. Sch. E.

2. TANÍTVÁNYOK:

A JEZSUITA ÉS ÁTMENETI KORBÓL

Amade László (1704—1764). Bősön született és Felbáron halt meg. A barokk kori nemesi költészet mestere. Édesapja, Antal szintén költő, versetechikája figyelemre méltó, a hagyományos udvarló költészet hangján írta verseit. Amadé Antal fiát ugyanabba az iskolába adta, amelybe ő is járt, a jezsuiták győri intézetébe. A nagyszombati és a grazi egyetemen László filozófiát tanult. Doktorátust és magiszteri rangot szerzett. Első alkotása egy latin nyelvű vitairat. „A jezsuita iskolákban szerezte meg zenei műveltségét is, világi költészetének egyik alapját.” (A magy. ir. t.) Eléggé nagyvilági életet élt, házasságai révén akart szabadulni adósságaitól. Ezek azonban nem sikerültek. Amadé László katonatiszt lett. Az örökösödési háború után aransarkantyús vitézként szerelt le. Élete egy részét porösködés tölti ki. Balassihoz hasonló egyéniség.

Költészetét jellemzi az olasz és német dalköltészet hatása: könnyedség, zeneiség. Formailag inkább tudott maradandót adni, mint tartalmilag, bár „A szép fényes katonának arany gyöngy élete” c. dala átjutott a népköltészetbe, és Kodály Zoltán a nép ajkáról jegyezte le a dal egyik változatát. A dal szövegéhez kottát is mellékelte Amade László. Az udvari gáláns költészetten kívül istenes verseket is írt. Buzgó szívnek énekes fohászkodási címmel adta ki őket dallamkísérettel (Bécs, 1755.). Mint formaművész ért a rögtönzéshez és rövid sorú verseiben bravúrjait fitogtatja. Életében a legnagyobb magyar kültőnek tekintették. Édes Duda Duduskám kezdetű dala a csallóközi nép ajkán is elterjedt. Amade László a rokokó dal megteremtője. (M. I. 2. k. 529.)

Győr belvárosának egyik legszebb terén áll az Amade család háza, falán emléktáblával hirdeti Amade Antal és László, apa és fiú emlékét. (Cz. L.)

Irodalom: Négyesy L.: Várkonyi br. Amade László versei. Bp. 1892. M. I., M. I. L.

Kisfaludy Sándor (1772—1844). Sümegen született és ott is halt meg. A köznemesség költője, Himfy néven korábban tisztelt regeköltő volt. 1772-ben a nagy család elsőszülöttjeként született. Legkisebb öccse Károly, Sándor 11 éves fejjel kerül a győri katolikus gimnáziumba, ahol mindvégig

eminens tanuló. 1788-ban Pozsonyba kerül, filozófia- és joghallgató. Sándor győri tanulóéveiben a város a dunántúli irodalom középpontja volt. Itt működött Révai Miklós, a nagy nyelvész, Rájnisi József az iskolában tanított, a deákos költő, Fabich József, kiváló nyelvtudós és pedagógus, aki a kis Sándor szívébe a magyar nyelv és irodalom szeretetét csepegtette. A pozsonyi jogtanulás hamar véget ért. Az erélyes apa Sándort betette a bécsi testőrséghez, ahol néhány évet szolgált Sándor, ott megismerkedett Batsá-nyival, a forradalmár költővel, és vele egy életre szóló barátságot kötött.

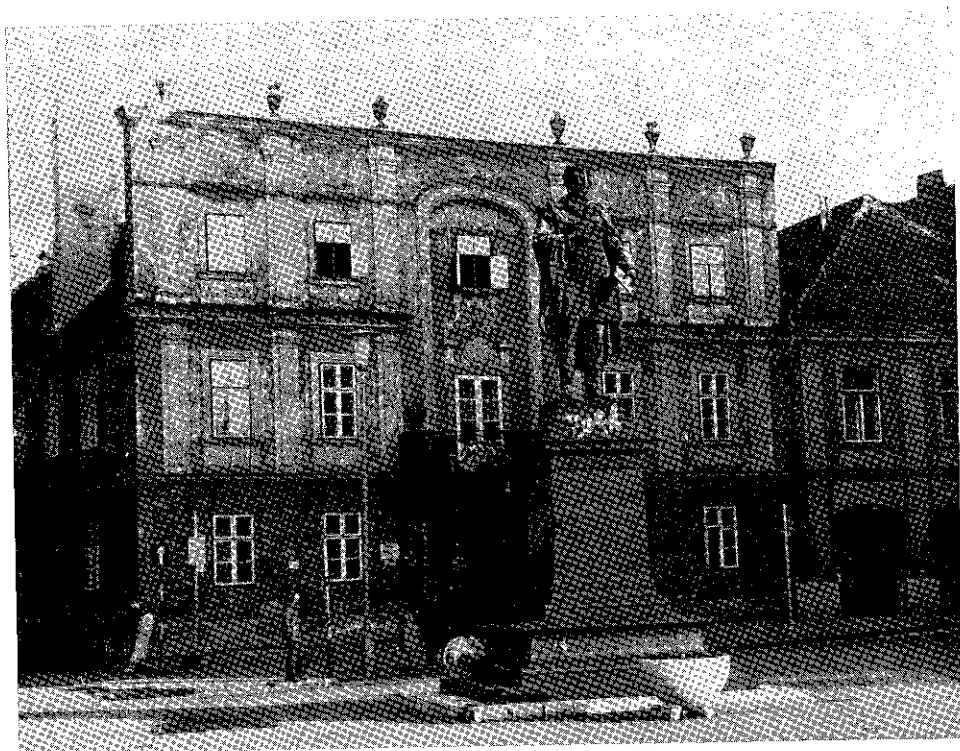
Változást jelentett költőnk életében a franciák elleni háború. Rövid időre francia fogságba esett. Irodalmi látóköre szélesedett. Petrarca sonettjei lelkesítették. Megírja fogsága naplóját. Elkezdí Himfy szerelmeit (Kesergő szerelem) írni. Múzsája Szegedy Róza, aki később felesége is lesz. Megjelenik a Boldog szerelem c. kötete is. A Balaton környéki várak regéivel kellemes olvasmányt adott a nemesi olvasóközönség kezébe. Kisfaludy Sándornak része van a balatonfüredi színház létrejöttében is. Részt vesz a gyászos emlékü nemesi inszurrekcióban is 1809-ben. A csata elvesztéséért az osztrák vezetést okolja. Ilyen nézete miatt a csatáról szóló könyve nem jelenhetett meg. Az MTA tagja és a Kisfaludy Társaságé, mely társaságot öccséről nevezték el. Szegedy Róza meghalt. Újabb házassága is gyermektelen maradt. Élete végén kifejezetten Bécs-ellenes hangon nyilatkozott meg.

A Kisfaludy Sándor alkotta Himfy-versszak és verselési mód hatott Csokonaira és a későbbi magyar költőnemzedékre. (Cz. L.)

Irodalom: M. I. L., Fenyő István: Kisfaludy Sándor. Bp. 1961. Kisfaludy S.: Napló és francia fogságom. Magyar Helikon, 1962. Császár E.: Kisfaludy Sándor, Franklin, Bp.

Kisfaludy Károly (1788—1830). A Győr megyei Téten született, és Pesten halt meg, a magyar romantika igazi megindítója, ő tette Pestet sokoldalú irodalmi működésével irodalmi központtá. Károly születése édesanyja életébe kerül. Emiatt az apa szinte egész életén át neheztelt legkisebb gyermekére. A győri kat. gimnáziumban tanult Kisfaludy Károly 1798-tól kezdve. Amikor a bencések vették át az iskolát 1802-ben a II. hum. osztály hallgatója volt. Tanulmányait mérsékelt eredménnyel végezte. Apja kivette a gimnáziumból és katonaiskolába adta. A franciák ellen harcol, fogságba esik, megszökik, látja a franciák fölényét hadászatban. Leszerel.

Először Pesten él egy csizmadiánál a Magyar utcában. Sokat nélkülöz. Szervezete legyengül. Bécsben képzőművészettel foglalkozik, Itáliában megismerkedik a carbonari mozgalommal. Pestre kerül újból, és teljesen az irodalomnak szenteli életét. 1819-ben Székesfehérvárt játsszák a Tatárok Magyarországon c. darabját. A történelmi valótanságokat tartalmazó dráma nagy sikert arat a tudatlan nemesség körében, 1821-ben megindul Kisfaludy



Kisfaludy Károly szobra Győrött

Károly vezetésével az Auróra folyóirat. Drámáit egymás után írja és játszószák. Irodalmi szintézist hoz létre. Az irodalom minden műfajcsoportjában maradandót alkot. Lakása a Váci utcában az írók találkozóhelye. Az MTA-nak ő az 1. számú alapító tagja. A Váci utcai házában érte utol a halál. Tüdőbajban halt meg.

Mátyás deák c. egyfelvonásosa ihlette Vörösmartyt a Szép Ilonka megírására. Szépprózája, novellái, humoros elbeszélései a magyar próza fejlődésének fontos állomása.

Győri diákoskodása idején a ma róla elnevezett Kisfaludy utcában (akkor Szűts utcában) lakott Mandl János bognármesternél. Most az átalakított ház falán márványtábla hirdeti a két Kisfaludy testvér itt-tartózkodását. Győr egyik legszebb barokk terén láthatjuk Kisfaludy Károly életnagyságú szobrát, Mátrai Lajos szobrászművész alkotását. A kezét enyhén felfelé tartó költő mintha a ma emberének is mondaná: „Él magyar, áll Buda még, a múlt csak példa legyen most, S égve honért bizton nézzen előre szemünk.”

Kisfaludy Károly írói kezdeményezését tisztelő kortársak 1836-ban megalakították a Kisfaludy Társaságot. (Cz. I.)

Irodalom: Kisfaludy K. és íróbarátai. Művelt Nép Könyvkiadó, 1955. M. I., M. I. L.

A BENCÉS KORSZAKBÓL

Reguly Antal (1819—1858). Zircen született és Pesten halt meg, a finnugor eredetkutatás legnagyobb hőse Illyés Gyula szavai szerint. 1834—36-ig tanult ebben az intézetben mint bölcslethallgató. Maár Bonifác bencés tanártól kapott indítást arra, hogy az őshaza kutatását helyes irányba terelje. Kőrösi Csoma Sándor annyi évtizedes fáradsága nem hozta meg az eredményt. Az idő tájt kezdte Lönnrot Illés a Kalevala megjelentetését, Reguly is álmodozott egy magyar naiv eposzról. Maár Bonifác Regulyra való hatását Németh Imre is megemlíti Az ősi szó nyomában c. regényes életrajzában. Reguly tanulmányainak végeztével Németországba utazott, és utazás közben jött arra a gondolatra, hogy felkeresi a magyar őshazát. 1839 nyarán indult útnak majdnem Sajnovics egykori útvonalán. Csak Reguly Svédországban maradt, Stockholmban, tanulni kezdett svédül és finnül. Átment Finnországba, ahol a finn nyelvtudományi társaság tagjává választották. Szentpétervárra utazott szibériai útja előkészítésére. Demidov herceg támogatta anyagilag, és hazulról Toldy Ferenc küldött Regulynak segílyt az Akadémia megbízásából. 1843 őszén vágott neki a kockázatos útjának, négyszer kelt át az Uralon, állandó életveszélyben és már betegen. Az Ob mocsaraiban derékig süppedt sokszor az iszapba. Kemény télben ért Obdorszkba, az Ob torkolatához. A manysik és a chantik szeretettel fogadták. Lejegyezte énekeiket, szokásaikat. Ladászám gyűjtötte a nyelvészeti és az etnográfiai anyagot. Főfájásai, ideglázai meg-megújultak. Meltán mondja Illyés Gyula, hogy talán még Kőrösi Csománál is többet szenvedett Reguly az éghajlat viszontagságaitól. Az orosz vezetőség megbízásából térképet készített az Ural és az Ob vidékéről. Visszatérőben térképészeti anyagát leadta Pétervárott. A Volga vidékén csuvas szavakat is gyűjtött, majd Berlinen keresztül hazajött, annyira beteg volt, hogy egészségét soha többé vissza nem nyerte.

Az Akadémián tartott előadást az őshazakutatás peremkérdéseiről. Egy könyvet jelentetett meg Hell Miksa és Sajnovics nyelvészeti eredményeiről. Az egyetemi könyvtár őre lett, és e tisztségében érte utol a halál. Még csak 39 éves volt. Reguly összegyűjtött anyagát a fiatalabb nyelvésznemzedék kollektívája rendszerezte és használhatóvá tette. Illyés szerint Arany J. mennyire keresett anyagot egy naiv eposzhoz, „Holott három szobával odébb évtizedek óta ott volt az Akadémia raktárszekrényeiben egy odisszeai

matéria, Reguly kézírásával". (Írói gondok, Népszabadság, 1975. IX. 21.) (Cs. L.)

Irodalom: Illyés Gy.: Anyanyelvünk, Bp. 1975. Hunfalvy: A vogul föld és nép.

Szarvas Gábor (1832—1895). Adán született és Budapesten halt meg, a magyar nyelv tisztaságának őre. Baján végezte középiskolai tanulmányainak nagy részét. A szabadságharc idején gyenge testalkata miatt nem vették be honvédek. Bencés akart lenni. A gimnázium utolsó osztályait Győrött végezte, itt tette le az érettségit is, majd kilépett a rendből. Jogi egyetemre iratkozott be, majd e tanulmányait is abbahagyta. Képesítés nélküli tanári állást vállalt. 1879-ben súlyos szembaj támadta meg, emiatt a tanítást abbahagyta. Csak a nyelvészetnek élt.

Tudományos működését két hatalmas kezdeményezés teszi értékessé. 1872-ben megindult a Magyar Nyelvőr Szarvas Gábor szerkesztésében. Simonyi Zsigmonddal együtt ketten megalkották a Magyar Nyelvtörténeti Szótárt három kötetben. A nyelv tisztasága felett való őrködés sok pozitív vonást mutat fel Szarvas Gábor tudományos működésében. Ennek bizonyítéka részben a sok elismerés, amit még életében kapott: 1871-től levelező, 1884-től rendes tagja az Akadémiának. 1889-től a helsingforsi finnugor társaság tagja, 1890 óta királyi tanácsos. Az Akadémia épülete elé szánták Jankovics Gyula által megmintázott szép mellszobrát. A Magyar Nyelvőr, minthogy négy évig szünetelt a kiadása, az idén ünnepli 100. évfordulóját. Ez alkalommal az anyanyelvi bizottság elnöke, Illyés Gy. emlékezett meg a tiszteletreméltó alapítókról, köztük Szarvas Gáborról, akik azt a sajátos arculatú nyelvészeti folyóiratot útnak indították anyanyelvünk védelmében. (Cz. L.)

Irodalom: Rubinyi M.: Emlékezések és tanulmányok, Bp. 1962. M. I. L., Magyar Nyelvőr 1976. 1. sz. Pallas Nagy Lexikon.

Deák Ferenc (1803—1876). Söjtörön született és Budapesten halt meg. A reformkor egyik vezető politikusa, a kiegyezés megalkotója, kiváló szónok. „Négy évig jártam Győrben iskolába. 1817-ik évi November hóban mentem oda mint 14 éves ifjú 7-ik iskolára vagyis logikára. 1821-ik évi Augusztusban végeztem el második évi jogtudományi tanfolyamot. Ezen egész idő alatt rokonunknál, az öreg Jósánál laktam”, írja húgának Deák F. egy a győri múzeumban levő kéziratában. Jogi tanulmányait befejezve Zala megye szolgálatába lépett. 1832—36-os országgyűlésen kezdte meg politikai pályáját. Batthyány Lajos minisztériumában igazságügyi tárcát vállalt. A Bach-korszak passzív rezisztenciájának ő a lelke. A kiegyezés kompromisszumos létrejötte főleg az ő érdeme. Az 1867-es kormányban mégsem vállalt tárcát.

Mint szónok a világos érvelés, sallangmentes fogalmazás, taktika és erős realitásérzék embere volt. Jellemessége, puritán egyszerűsége tette népszerűvé. Ment volt a hiúság csábításától.

Vörösmarty egyik árváját, Ilonát örökbe fogadta. Ő maga egyszeri házassági kísérlete után nem próbálkozott hasonlóval. Magányosan élt. Utolsó nagy beszédét 1873. jún. 28-án mondta el az egyház és az állam viszonyáról. Szívbjában halt meg.

„A hazáért mindent kockáztathatunk, de magát a hazát kockáztatni nem szabad.” E mondatban foglaltatik egész politikai magatartása. Halála alkalmával a győri gimnázium önképzőköre gyászgyűlést tartott, melyen az igazgató, Vaszary Kolos buzdította az ifjúságot, hogy „Deákot, ki egykor ezen intézetnek egyik legkitűnőbb deákja volt, megközelíteni legszen-
tebb törekvése legyen”. (Cz. L.)

Irodalom: Remény 1875—76. A győri önképzőkör szépirod. és tud. lapja. Deák F. válogatott munkái. (Remekírók képes könyvtára.) M. I. L.

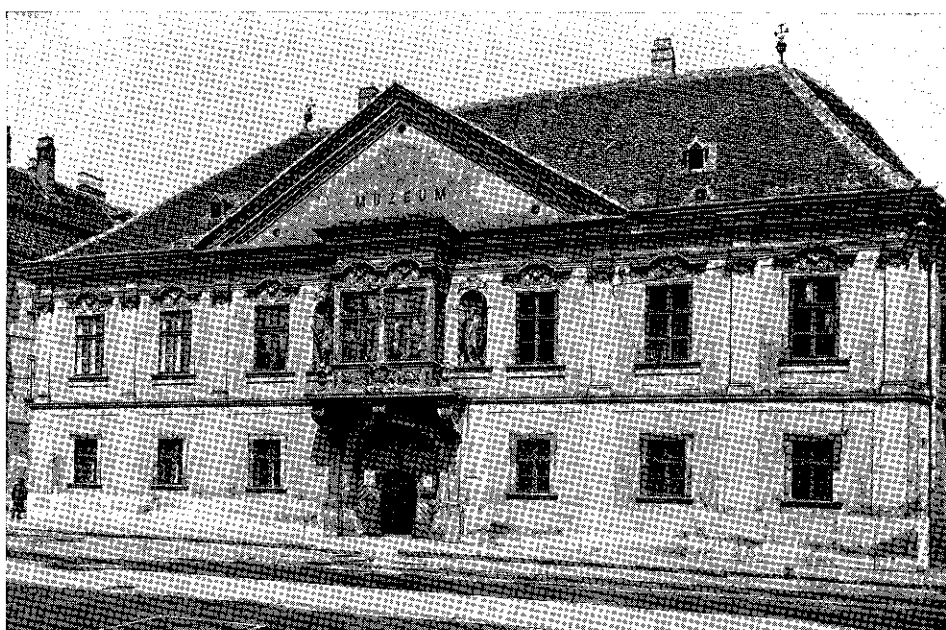
Batthyány Lajos gróf (1806—1849). Született Pozsonyban, meghalt Pesten. A XIX. század elején a Batthyány családból négyen jártak a győri bencés gimnáziumba, kiemelkedett közülük gróf Batthyány Lajos, az első független magyar minisztérium elnöke, aki 1820-ban a III. grammatikai osztályt hat eminens jeggyel végezte itt. Pályafutása sokban hasonlított Széchenyiéhez. Fiatalon a katonaságnál kezdte, de hamarosan kilépett a hadseregből, és visszavonult birtokaira gazdálkodni. A zágrábi akadémián tett jogi vizsgát. Nyugati utazásain megismerte a fejlett polgári világot, korszerűen gazdálkodott. 1830-tól kapcsolódott bele a reformországgyűlések munkájába, hamarosan az ellenzék vezéregyénisége lett, közreműködött a Vas megyei gazdasági egylet és az Iparegyesület megalakításában. 1847-ben az ellenzéki párt elnöke lett. Az ő segítségével választották Kossuthot Pest megye követévé, ezt Bécs nem tudta neki megbocsátani. 1848. március 15-én tagja volt a küldöttségnek, amely az országgyűlés követelését vitte Bécsbe.

A király őt nevezte ki az első felelős kormány elnökévé. Az első Batthyány-kormány ápr. 7-én lépett hivatalba. Az első népképviselői országgyűlésen a sárvári kerületet képviselte. Érdeme, hogy az ország védelme és függetlensége érdekében megszervezte a nemzetőrséget, és felállította az első tíz honvédtárszólaljat, kibocsátotta az 1 és 2 Ft-os bankjegyeket. Amikor a helyzet aug. végén egyre komolyabbá vált, igyekezett az ország önállóságát az alkotmányos keretek között megőrizni, nehogy a bécsi udvarnak ürügy kínálkozzék a beavatkozásra. Fáradozása sikertelen maradt. Miután a pesti nép Lambergert meggyilkolta, bár utána is kísérletezett, végleg megbukott.

Okt. 2-án végleg megvált a kormánytól, Bécsbe ment, majd Vas megyei birtokára vonult vissza. Vidoss József seregében harcolt Teodorovic csapatai ellen. Megsebesült, felgyógyulása után újra Pestre ment. Ellenezte a kormány Debrecenbe való áttételét. Egy országgyűlési küldöttség tagjaként részt vett az utolsó békekísérletben. Windischgraetz Bicskén őt már nem fogadta. Pesten jan. 8-án letartóztatta. Különböző helyeken raboskodott. A szabadságharc bukása után a bíróság felségárulási perben először néhány évre, majd Schwarzenberg nyomására halálra ítélte és kegyelemre ajánlotta. Haynau túltéve magát a formaságokon, okt. 5-én kihirdette előtte a kötélt általi halálról szóló ítéletet. Mivel éjszaka sikertelenül öngyilkosságot kísérelt meg, másnap, okt. 6-án az Újépületben golyó által végezték ki. Az ítélet világszerte nagy részvétet és felzúdulást keltett, a világsajtó éles támadásokat intézett Ausztria ellen. Néhány nap múlva a pesti ferencesek kriptájában temették el. A kiegyezés után 1870-ben országos gyász közepette szállították hamvait a Kerepesi temetőben emelt mauzóleumba. Halála helyén örökmécses hirdeti emlékét. Győrött a Batthyány tér és az ott álló emlékoszlop őrzi emlékét. (J. Gy.)

Irodalom: Vahot Imre: Gróf Batthyány Lajos élet- és jellemrajza. P. 1873. Spira György: A magyar forradalom 1848—49-ben. Bp. 1959. É. L.

Xantus János (1825—1894). Ritkán előforduló családnéve görög eredetre mutat. A győri gimnáziumnak volt tanulója. Ragaszkodását az iskolához egész élete folyamán megtartotta, s azzal mutatta ki, hogy nagy útjairól növényeket és állatokat küldött az iskolának. Ezt olyan bőségesen tette, hogy a bencés gimnázium más győri iskoláknak is tudott juttatni a küldeményekből. Működését azzal a két szóval foglalhatjuk össze, hogy utazó és etnográfus volt. Ez az érdekes életút úgy kezdődött, hogy a szabadságharc folyamán Érsekújvárnál fogságba esett, megszökött, majd hazafias magatartása miatt Prágában újra elfogták. Sikerült neki — a többi menekült magyar útján — Londonba, majd az Egyesült Államokba jutni. Hajlama, becsületessége és szerencséje által a fizikai munkától megvált, és Pál würtembergi herceget elkísérte Texasba és Mexikóba. Ekkor kezdte el tudományos céllal gyűjteni a növényeket és állatokat. Híre-neve egyre nőtt olyannyira, hogy az Egyesült Államok állami és tudományos szerveitől megbízást kapott Kansas és Kalifornia déli részeinek kutatására. Rövid időre hazajött, de megelőzte őt 20 000 állatból és 1000 természettudományi munkából álló küldeménye. Az Amerikában rendelkezésére álló lehetőségek miatt visszament. Mexikóban konzuli teendői mellett tudományos munkákat vezetett a mexikói hegyekben. Súlyos betegség tört rá, hazajött meggyógyulni. Egészsége visszatérével a kormány anyagi támogatásával Kínában és a Szunda-szigeteken végzett gyűjtőmunkát.



Az egykori apátúrház, ma Xantus János Múzeum

1871-ben véglegesen Budapesten telepedett le. A Nemzeti Múzeumban kapott megérdemelt magas beosztást, ahol munkája végzésében segítségére volt angol, német, spanyol, latin nyelvtudása. Az MTA levelező tagja volt. A tudománnyal összefonódott regényes élete mindig érdekes marad, és előkelő helye megmarad a nagynevű magyar utazó tudósok között.

Önálló művei: X. J. levelei Északamerikából. — Utazás Kalifornia déli részeiben. — Utasítás a természetrajzi tárgyak gyűjtésére. — A térkép-készítésről. (D. V.)

Irodalom: Pallas Lexikon. É. L.

Fehér Ipoly (1842—1909). Nem tanára, tanulója volt gimnáziumunknak. Egész élete folyamán töretlen irányban emelkedett fölfelé közhasznú életpályáján. Tanári munkáját a pannonhalmi főiskolán kezdte, mint matematika—fizika szakos tanár, majd az esztergomi bencés gimnáziumnak lett igazgatója. 1882-ben a szegedi tankerület főigazgatójává nevezték ki. E minőségben miniszteri megbízásból tanulmányozta Bajorországban, Szerbiában és Bulgáriában a tanügyet. Majd az Országos Köznevelési Tanács másodelnöke lett. Az MTA tiszteletbeli tagjává választották. Munkaszerepével mellett a világos látás és szervezőképesség jellemezték. Ő szerkesztette a Győr megye és város egyetemes leírása c. könyvet. Mint tudományos és népszerű író, széles területen használta tollát.

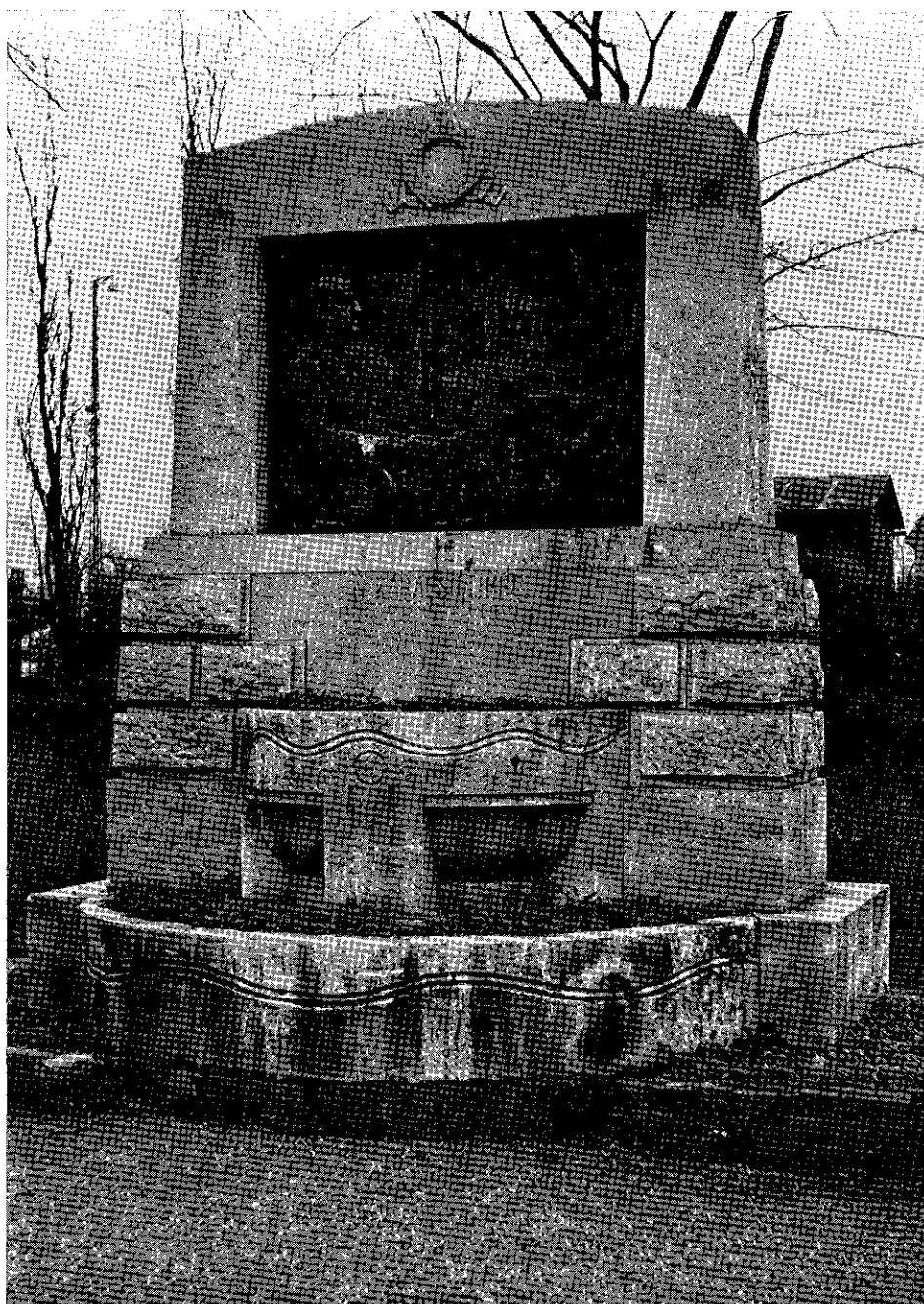
Mint igazgató és főigazgató számos hasznos pedagógiai eszmét valósított meg. Az oktatásban módszertani elvei különösen a gyakorlati eljárásra, az előadás vonzóvá tételére nagyszerűek voltak; s ami a legnagyobb, mindezek megvalósításában mintaképül is szolgált. Külföldi tanulmányútjainak megfigyeléseit tartalmas cikkekben tette közzé. Az Egyetemes Magyar Encyclopaediában 30 fizikai cikke jelent meg. Tankönyvekkel is igyekezett ellátni az iskolákat, írt mennyiségtan-, vegytan- és fizikatankönyveket.

Mint természettudóst rendkívüli érdeklődés jellemezte a fizika fejlődése iránt. Ha valami új dolgot észrevett, rögtön tanulmányozta, és új kísérletezésbe fogott. Azonban nem volt feltaláló, sem új területek kutatója. Egy dolgot feltalált és felfedezett: hogyan lehet élvezetes tankönyvet írni. A tankönyv írásakor a tanuló helyébe képzelte magát. Ez a tankönyvírási mód helyes, bizonyítja az, hogy könyveit használták katolikus, protestáns és állami iskolák. A magyar tanulók két évtizeden át az ő tankönyveiből ismerték meg a fizikát. Tankönyvei olyanok voltak, mint élete: került minden fölöslegest, s mindent a helyére tudott tenni. Ő íratta meg a Szent Benedek-rend történetét 14 kötetben. (D. V.)

Irodalom: É. L., S. P.

Karácson Imre (1863—1911). Apácatornán született és meghalt Konstantinápolyban. A gimnázium felső négy osztályát mint kisszeminarista a győri bencés főgimnáziumban végezte. 1881-ben érettségizett. A teológiát a győri szemináriumban végezte 1881—85-ben. A győri tanítóképzőnek előbb tanára, majd 1891—1900 között igazgatója volt. Ezután lett Péren esperes plébános. 1906-ban a kisszeminárium igazgatója volt, és a főiskolán teológiát is tanított. 1907-ben a magyar kormány Konstantinápolyba küldte Rákóczi emlékiratainak összegyűjtésére. Levéltári kutatás közben vérmérgezést kapott, és itt érte fiatalon, a munka közben a halál. Hamvait hazahozták, és a magyar és török tudósvilág mély részvéte mellett Győrött temették el. Győr városa az Eötvös ligetben a tudós író domborművével díszített emlékművet állított az írói hivatás vértanújának, az emberi kiválósággal ékes tudósnak. Ez ma is hirdeti emlékét. Sírja a szabadhegyi temetőben van.

Irodalmi tudományos munkássága elég széles körű; irodalomtörténet-író, műfordító és kiváló turkológus. Török és francia írók műveit fordította magyarra, nyelvészeti és irodalomtörténeti cikkei jelentek meg. Főbb munkái: Két török diplomata Magyarországról a XVIII. században (1894), Keletről (Szemelvények az újabb kori török írók műveiből, Győr, 1889). Értékes munkát írt a XI—XII. századi magyar zsinatokról, de legértékesebb munkát azzal végzett, hogy Konstantinápolyban összegyűjtötte és lefordította a Rákóczi-emigráció okleveleit, iratait. (J. Gy.)



Karácson Imre emlékműve az Eötvös ligetben

Irodalom: Bene István: K. I. élete és művei, a Győri Szemle 1936.
Bedy Vince: A győregyházmegyei papnevelés története. M. I. L.

Giesswein Sándor (1856—1923). A kor, amelyben élt, szellemi és társadalmi feszültségekkel volt tele. Az egyház élete se volt kivétel. Főképpen nem a magyar katolikus egyházé, amelyben a még uralkodó barokk formák egyre üresebbé, elavultabbá lettek. Nyugaton a polgári kat. megújulás XIII. Leó szellemében kereste a régi és új értékek összhangját, a polgári világhoz való alkalmazkodást. A század végén ebben az irányban nálunk is megmozdult valami, kezdett öntudatra ébredni a magyar katolicizmus, de a barokk örökség súlyos akadályként állt útjában. Giesswein ebben a korban volt a magyar és egyben az egyetemes egyháznak is egyik sokoldalú, haladó szellemű egyénisége. Tevékenysége főleg a magyar katolikusok körében váltott ki ellentétet, amely nem szűnt meg halála után sem, ma viszont érdeklődés nyilvánul meg személye iránt mind a katolikusok, mind a marxisták részéről.

Tatán született, a helyi piarista gimnáziumban végezte a négy alsó osztályt, mint győregyházmegyei kispap a négy felső osztályban már a győri bencés gimnázium tanulója volt. A teológiát Bécsben és Budapesten végezte. Rövid kismartoni káplánkodás után aulista, kanonok, apát, majd prelátus lett.



Giesswein Sándor mellszobra
Mosonmagyaróvárott



Giesswein Sándor prelátus

Tudósnak, apologétának indult. Nyelvészeti, apologetikus, majd történelem- és társadalombölcseleti munkái jelentek meg, élete utolsó szakaszában a nemzetközi jog, a békés egymás mellett élés keresztény alapelveit kutatta. Bekapcsolódott a polgári katolicizmus társadalmi, szervező munkájába. Ő alapította Győrött az ország első keresztény munkásegyesületét 1897-ben. A keresztényszocialisták 1905-ben elnökükké választották. 1903-ban a katolikus értelmiséget összefogó Szent István Társulat alelnöke lett. 1908-ban a magyar békemozgalom elnökévé választotta. Ezekben és számos más hazai és nemzetközi katolikus és humanitárius egyesületben, kongresszuson tevékenykedett. Bejárta szinte az egész világot, negyedszázad alatt mintegy száz nemzetközi kongresszuson, gyűlésen vett részt, ott előadást tartott, hozzászólt. A háborús feszültség növekedésével egyre inkább a békemozgalomban tevékenykedett. Hirdette itthon és külföldön, hogy a tömegmészárlássá vált háború nem alkalmas többé a nemzetközi viták elintézésére. Síkraszállt az igazságos békéért, a háború után pedig a népek demokratikus egyenlőségén alapuló népszövetségért. A népek érintkezése és a békés egymás mellett élés érdekében karolta fel az eszperantó nyelvet, élete utolsó napján leckét adott belőle az egyik rokonának.

Pályája kezdetén Mihályfi Ákos a korszerű apologétát látta benne, 1903-ban úgy tekintettek rá, mint az öntudatra ébredt katolicizmus vezéregyéniségére, 1921-ben negyvenéves írói jubileumán az Auróra főszerkesztőjét a baloldaliak ünnepelték lelkesen. Giesswein ugyanis egyre inkább eltávolodott az üressé vált barokk formákhoz ragaszkodó és egyre sovínisztább irányban haladó közéleti katolicizmustól. Bátran szembeszállt a fehérterrorral, antiszemitizmussal. Sándor Pál szerint csak az tudja értékelni magatartását, aki maga is részese volt e terrornak. 1923-ban a temetési szertartást végző Mihályfi Ákos abból állapította meg, hogy nagy embert temetett, mivel nagy ember temetésén — tízezen voltak — soha annyi megfáradott arcú kisembert nem látott.

Az ellentétek végigkísérték életében, és megmaradtak halála után is. Ma mind a katolikusok, mind a marxisták részéről érdeklődés nyilvánul meg egyénisége iránt. Gergely Jenő a Világosságban írt tanulmányában megállapította: Prohászka mélyebben ismerte Marx tanítását, de a társadalmi haladás tekintetében Giesswein állt, ha nem is érte el, Szabó Ervin és Kunfi Zsigmond felfogásához közelebb. Mi katolikusok ma szintén benne látjuk a polgári kat. megújulásnak társadalmi téren legprogresszívabb képviselőjét, ezen felül a prófétai meglátásaiban és magatartásában a 2. Vatikánum eszméinek egyik kiemelkedő úttörőjét. (J. Gy.)

Irodalom: Giesswein Emlékkönyv, Bp. 1925. János Gy.: Emlékezés Giesswein S.-ra. Teológia, 1973. 4. sz. Teilhard és Giesswein. Vigilia, 1973. okt. sz. Gergely J.: Giesswein S. és a szocialista katolicizmus. Világosság. 1974. okt. sz.

Harsányi Lajos (1883—1959). „Sík Sándor mellett a XX. századi katolikus költészet legihletettebb művelője”, írja róla a Magyar Ir. Lexikon. Középiskolai tanulmányainak nagy részét a győri bencés gimnáziumban végezte. Egy ideig Budapesten tanul és Esztergomban. Gimnazista korában jó tanulása miatt ösztöndíjas. A győri gimnázium önképzőkörének jegyzőkönyvei számos megdicsért Harsányi-verset tartalmaznak. A Zászlónk — kat. ifj. folyóirat — pályázatán is díjat nyert. 1907-ben pappá szentelik. Első kötetének címe is jelzi Ady hatását: Új vizeken, 1908. Az önálló igazi Harsányi-kötet, a Napkirály rokona 1909-ben jelenik meg.

Harsányi Lajos nevelőskodik, rábapatonai plébános lesz, majd győri kanonok. Elismert papköltő a Sík—Harsányi—Mécs-hármasban. Lírájának jellegzetessége az impresszionizmus, kissé Juhász Gyula-i modorban, kevesebb pesszimizmussal, de a szonettforma ígézetében. Toronyzene, a Boldog költő, Fegyverletétel c. köteteiben a dunántúli táj, elsősorban a Kisalföld énekesének mutatkozik. Változatos hangú, jó rímelésű versei igazi költői tehetségről vallanak. „Verseiben bátran kiállt a kapitalizmus és az imperialista háború emberpusztító barbárságai ellen.” (M. I. L.)

Metafizikai témák pápi hivatása ellenére sem csendülnek oly tisztán és hatásosan verseiben — főleg nem a Hagia Sophia dantei ihletésű kötetében, amely szimbólumok és víziók révén tudósít az Egyház belső világáról. Ilyenfajta műveiben az allegóriák és jelképek szecessziós bőségben és túlzásban áradnak. Regényei a magyar szentek életéről élvezetes olvasmányok. Legismertebb A nem porladó kezű király és Az elragadott herceg. (Cz. I.)

Irodalom: Rónay Gy.: Bevezetés Harsányi L. Toronyzene c. válogatott versek Ecclesia kiadása elé. Bp. 1969. M. I. L. Pintér J.: Századunk irodalma II. k. Bp. 1943. Bánhegyi Jób: Harsányi L. költészete. Budapest, 1934.

Az irodalmi utalások rövidítései: A. F.: Acsay Ferenc: A győri kath. főgimnázium története. Győr, 1901. É. L.: Magyar Életrajzi Lexikon. H. Sz.: Hóman—Szekfű: Magyar történet. M. I. L.: Magyar Irodalmi Lexikon, M. I. A magyar irodalom története, Bp. 1964. S. P. Sörös Pongrácz: A Pannonhalmi Szent Benedek Rend története. VI. B. k. Bp. 1916. Sch. E. Scherman Egyed: A Pannonhalmi Szt. Benedek-rend tagjai. 1940.

V. A JUBILEUMI ÜNNEPSÉG TERVE

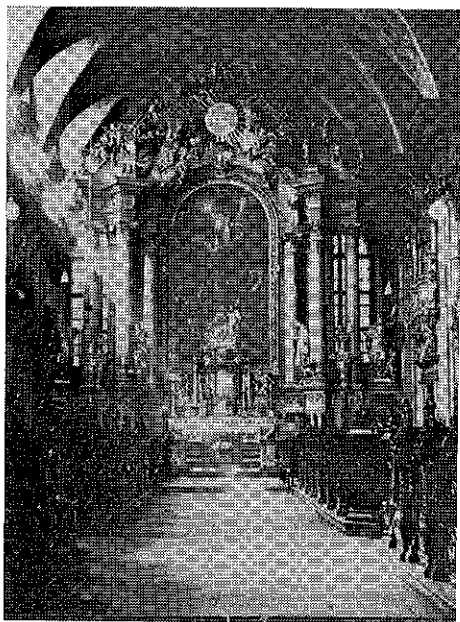
Már az elmúlt tanévben, az alapítás 350. évfordulóján megemlékeztünk az iskola jubileumáról. Ez az egyes órák keretében, főleg a történelem- és a magyarórákon, ezenkívül a történelmi és magyarszakkörökön történt. A nagyobb külső és ünnepélyes megemlékezést az 1977-es évre terveztük, mivel a káptalannal folytatott telekvita miatt csak 1627-ben nyílt meg az iskola. A jubileumi évkönyv kiadása is ezt a célt szolgálja.

Ezenkívül 1977. év májusában szándékozunk megtartani a jubileumi ünnepséget. A hálaadó Te Deumot és szentbeszédet dr. Lékai László bíboros, esztergomi érsek, primás mondja később pontosan meghatározott időben. Az ünnepélyes hálaadó istentisztelet után lesz az iskola dísztermében az ünnepség, melyen az ünnepi beszédet a gimnázium egyik volt diákja mondja. Erre az ünnepségre egyházi és állami vezetőket, volt diákjainkat hívjuk meg. Az időpontot az újságokban (Új ember, Magyar Nemzet, Kisalföld) pontosan közölni fogjuk. Az ünnepség előtt egyhetes iskolai kiállítást rendezünk. Tervbe vettük egy közös érettségi találkozó megszervezését szeptember folyamán.

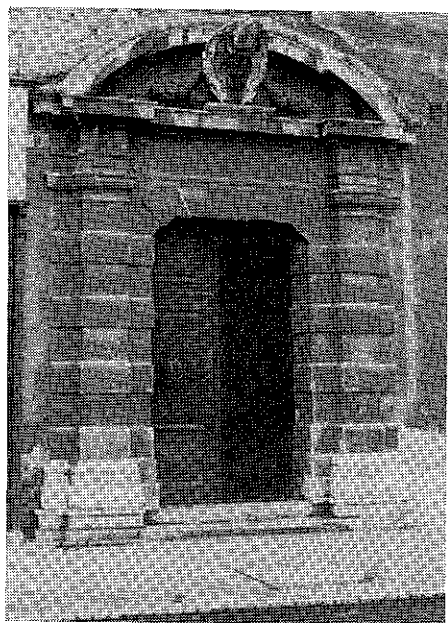
VI. KULTURÁLIS ÉS MŰVÉSZETI ÉRTÉKEINK



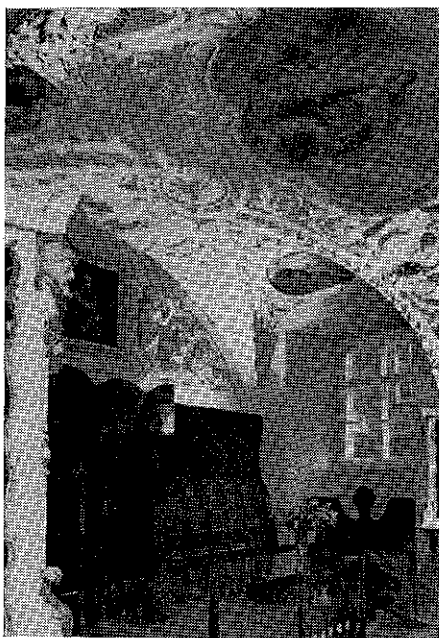
A volt jezsuita, a mai bencés templom homlokzata



Hazánk első barokk templomának
belseje



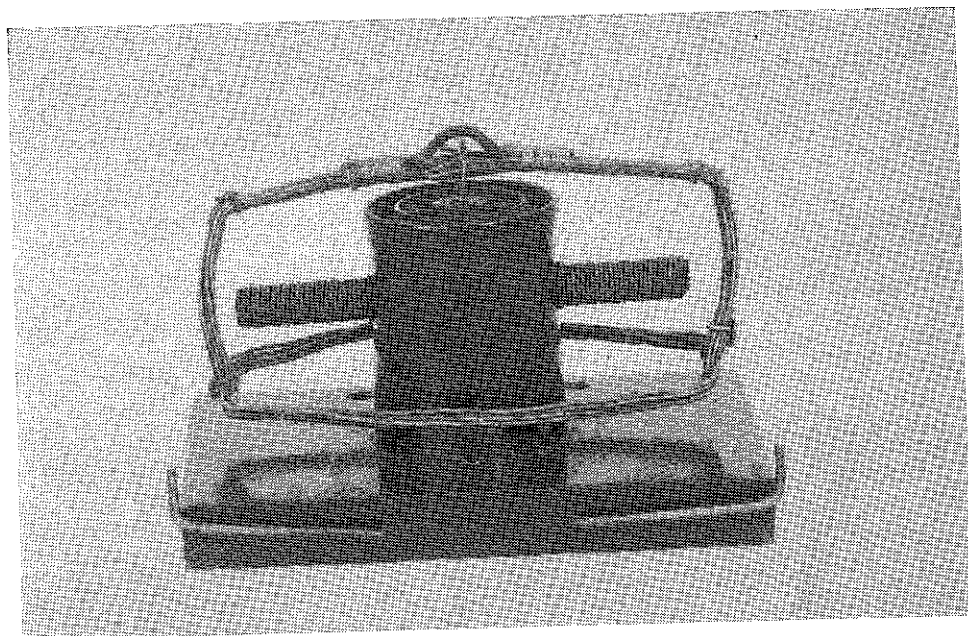
A székház bejárata,
Széchenyi György címerével



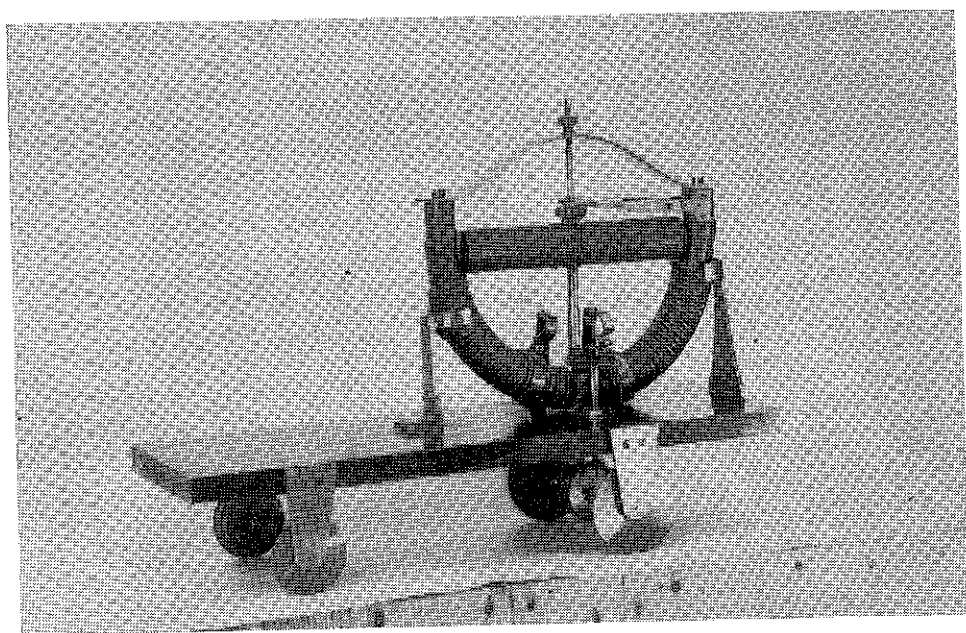
A volt jezsuita, ma műemlékpatika
a Bencés székházban



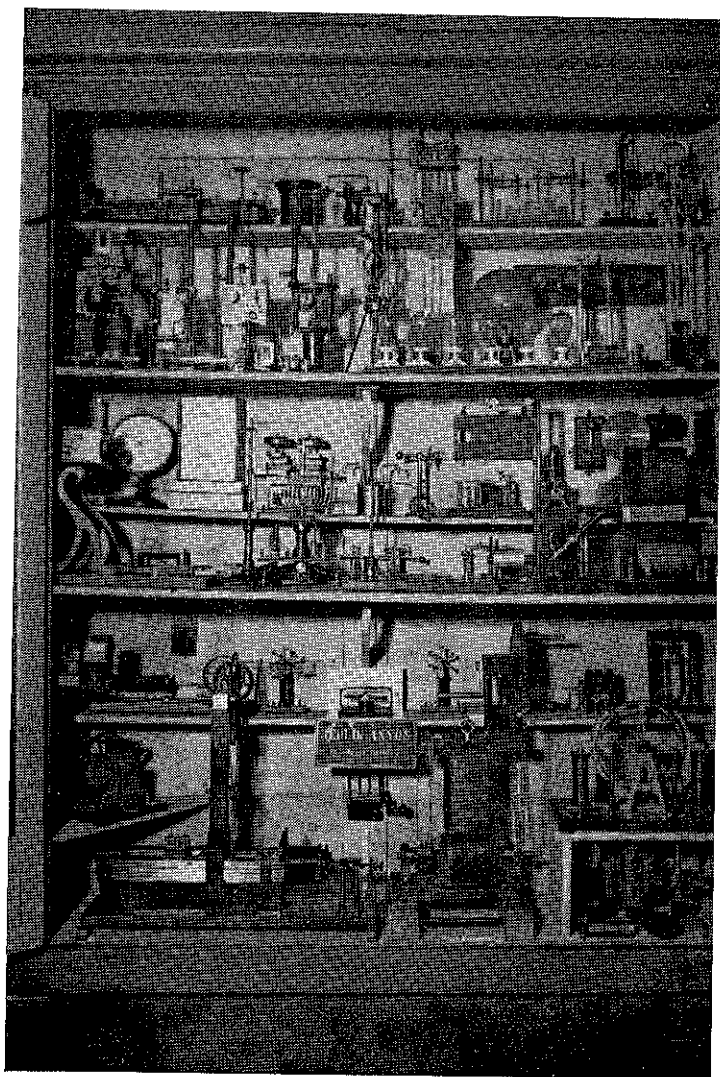
A gimnázium bejárata



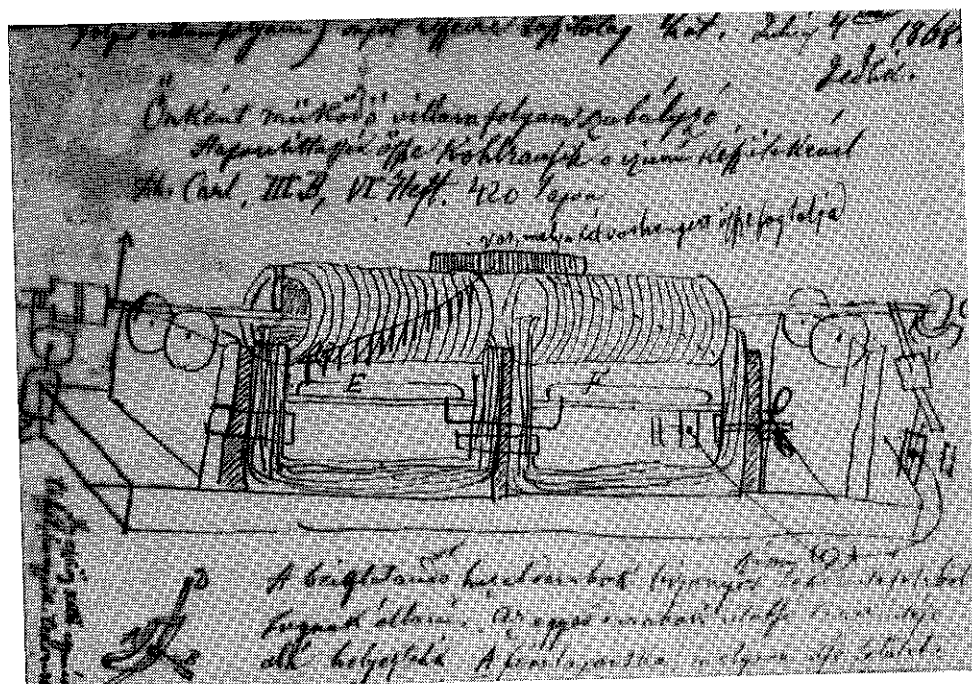
Jedlik eredeti sokszorozója 1830-ból



Jedlik villamos gépkocsija, 1855



A fizikum szertára Jedlik által készített dinamóval



Jedlik egysarkú áramszabályozója

Széchenyi Nyomda, Győr 77. K—606
Felelős nyomdavezető: Horváth Imre igazgató